

ION I. C. BRĂTIANU (1864-1927)

Gheorghe Nichifor*

Din galeria marilor personalități ale istoriei românești face, incontestabil, parte și I. I. C. Brătianu. Figura sa emblematică, de la a cărei dispariție se împlinesc anul acesta 80 de ani, a dominat cu autoritate primul sfert al veacului trecut.

Foarte cunoscutul lider liberal nu a fost un controversat, ci doar un contestat. Aceasta doar datorită sentimentelor și resentimentelor celor care nu dispuneau de înalta capacitate umană de a-și analiza propriile erori, atribuindu-le altora. El nu a împins la extrem luptele politice, demonstrând toleranță față de adversari, noblețe sufletească, eleganță comportamentală și, cu deosebire, o rară capacitate de asumare a riscului și a responsabilității.

Ca om de o desăvârșită vocație politică, I. I. C. Brătianu nu și-a "confectionat" un prestigiu, ci l-a dobândit ca rezultat al unei uriașe desfășurări de energie creatoare, pusă în slujba idealului național al unității statale. Pentru el, ideea națională, patriotismul, devotamentul, pasiunea pentru trecutul istoric nu constituiau pretexte pentru ascensiunea politică.

Fiul renumitului om de stat I. C. Brătianu și al Caliopei Pleșoianu, I. I. C. (Ionel) Brătianu s-a născut la 20 august 1864 în satul Florica, azi Ștefănești, județul Argeș. Și-a făcut studiile în casa părintească, la București și Paris.

În mai 1891 își pierde tatăl, căruia îi satisfăcuse dorința de a deveni inginer, fără ca aceasta să devină pasiunea vieții sale. Prin excelență, așa cum mărturisea personal, științele politice și istoria i-au inspirat înalte idealuri, pentru a căror împlinire va utiliza imensele disponibilități de conducător politic și om de stat.

Interesul său, nici nu se putea altfel, s-a îndreptat către Partidul Național Liberal, pe care dorește să-l reinnoiască și să-i revigoreze doctrina. Și-a început cariera la Târgu Jiu, unde candideaza pentru Adunarea Deputaților. Primul discurs, rostit aici la 21 noiembrie 1895, întâmplător unul electoral, releva predilecția pentru comunicarea directă, fără echivocuri, departe de stilul emfatic, repudiind abordările demagogice, cu accent pe surprinderea adevărului. Iată începutul acestuia: „*Manifestarea dumneavoastră electorală trece sus peste capul meu, pentru a se adresa unei memorii scumpe. Propunându-mă ca reprezentant al dumneavoastră pe mine care n-am alt merit, decât numele pe care-l port, ați dorit să arătați că recunoștința dumneavoastră e mai durabilă decât viața, că ea nu se oprește cu serviciile aduse. În exemplul dumneavoastră pot găsi îndemn puternic cei care-și sacrifică interesele private, căci el arată că, pentru fiii lor sunt moștenitori de esență superioară a căror reamintire profundă nu se șterge niciodată și ale căror depozitari*

* Prof. dr. Colegiul Național „Ecatarina Teodoroiu, Tg. Jiu

siguri sunt inimile generoase.” Exprimându-și admirația și recunoștința față de gorjeni, viitorul om politic își afirma convingerile sale astfel: *“Reintrând în țară, de la școală, (în urmă, cu șase ani venea de la Paris – n.n. - G.N.), găseam societatea noastră bântuită de una din acele crize morale, cărora temperamentele cele mai robuste rezistă cu greu și care criză, pe mine, independent, mă silea să mă întreb cu anxietate dacă fondatorii României moderne nu concepuseră clădirea lor pe temelii de iluzii, dacă nu pe nedrept atribuiseră țării virtuți generoase, care, de fapt, se aflau în câteva inimi mari. Eram înmărmurit înaintea sentimentelor dureroase, dar resemnate cu care părea că țara privea cele mai nedemne întreprinderi și cu rușine mărturisesc că în mine se clătina încrederea în instituțiunile care păreau că prezidă asemenea inechitate.”* Aproape instantaneu, I. I. C. Brătianu dezvoltă o altă idee care pare a veni în contradicție cu afirmațiile anterioare, demonstrând o prematură artă a elocinței și a logicii electorale. *“ Pentru mine – spunea el – învățămintele dumneavoastră nu au rămas zadarnice, ele nu au fost numai stimulent contra descurajării unui moment. Întrăunirea lor a fost mare asupra formării caracterului, căci mi-au arătat că judecățile adesea nu par culpabile, decât fiindcă oamenii care le mânuiesc le violentează sau le falsifică. Mi-am format astfel convingerea, confirmată prin șase ani de observație, că adevăratul rău de care suferim stă (...) în nerespectarea legilor și că reforma politică esențială, aceea care se impune, ca o condiție cardinală a însăși existenței noastre e respectul legii.”*

Intrat în Parlamentul României, ca deputat, I. I. C. Brătianu nu a rămas multă vreme în afara formațiunii guvernamentale, devenind ministru al Lucrărilor Publice. Începea o strălucită carieră, care, aproape se va confunda cu viața sa. În mod evident, cultul trecutului și legământul de a perpetua opera tatălui său au făcut din I. I. C. Brătianu omul politic ce năzuia către culmile succesului în vechea Românie. Raliindu-și, în 1899, pe tinerii “generoși”, foști socialiști, a revigorat și radicalizat liberalismul, care începuse a se îndepărta de doctrina începuturilor.

În anul 1898 i se naște singurul urmaș, Gheorghe Brătianu, viitorul mare istoric, din relația pe care a avut-o cu prințesa Maria Moruzi. Pasionat, ca și fiul său, de istorie, a dovedit un interes aparte pentru marile personalități ale trecutului. Era fascinat de geniul diplomatic și de conducător al lui Ștefan cel Mare și de remarcabila cutezanță a lui Mihai Viteazul. Tudor Vladimirescu era pentru el prototipul eroului, dar în paralel îl atrăgeau destinele misterioase ale unor principii fanarioți, sultani, viziri, împărați bizantini sau apuseni. Conversația lui, când se referea la istorie, era bogată, totdeauna plină de farmec și interesantă. Prin istorie vedea schimbarea neconținută a împrejurărilor umane, înțelegea relativitatea lucrurilor, influența patimilor și se convingea de necesitatea adaptabilității în activitatea politică.

Marile frământări țărănești din primăvara anului 1907 l-au adus în postura de ministru de Interne, calitate în care este făcut răspunzător de “orori inutile”, deși documentele mărturisesc despre repetatele sale intervenții pentru a potoli excesele.

La cumpăna anilor 1908-1909 s-au întrunit toate condițiile accederii lui I. I. C. Brătianu atât la șefia guvernului cât și la cea a partidului. Dovedind abilitate, tact politic și multă deferență față de contracandidați, a știut să acționeze și să iasă învingător într-o competiție cu frunțași liberali de mare prestigiu.

Democrat prin convingeri, promotor al liberalismului radical merit a revigora Partidul Național Liberal, I. I. C. Brătianu încearcă să recupereze întârzierea în efectuarea unor reforme care să micșoreze raportul dintre mica și marea proprietate. El realizase, încă tânăr fiind, că nu exista alternativă la reformele de structură, într-o

țară înapoiată în care țărăimea reprezenta un procent covârșitor din populația țării. Deși întârziate, dovadă elocventă fiind răscoalele din 1888 și 1907, reformele erau considerate inoportune de către opoziția conservatoare. Obtuzitatea unora și egoismul altora, patimile politice și interesele economice înguste, personale sau de grup, contribuiau la sporirea dificultăților în calea adoptării reformelor și aplicării lor.

Congresul P.N.L din 1913 a însemnat scoaterea tranșantă pe tapet a proiectelor de reformă agrară și electorală. Unanimitatea adeziunii liberalilor la programul de reforme avansat de I. I. C. Brătianu a stârnit vâlvă în viața politică a țării. Liderul liberal înțelesese un adevăr axiomatic, potrivit căruia înfăptuirea idealului național al unității statale nu era posibilă nici politic, nici economic, dacă Vechiul Regat n-ar fi evoluat pe măsura celor mai dezvoltate provincii românești.

De remarcat faptul că în perioada studiilor efectuate în capitala Franței, cu prilejul vizitelor făcute în diverse alte state dezvoltate economic din Europa Occidentală, I. I. C. Brătianu avusese de timpuriu revelația cauzelor înapoierii țării sale, între care, în primul rând interesul scăzut pentru munca de calitate al unei părți din populația rurală. Dovada grăitoare o constituiau nemulțumirile din lumea satului, în totală contradicție cu evoluția democratică a statului român. Modernizarea era frânată de lipsa unor reforme structurale, din care motiv redistribuirea proprietății rurale devenise în cugetul său condiția *sine qua-non* a dezvoltării României. În plus considera necesară înfăptuirea unui larg acces la viața politică a țării prin desființarea colegiilor electorale și trecerea neîntârziată la votul universal. Toate acestea i-au marcat gândirea și acțiunea determinându-i modul în care și-a pus amprenta asupra cursului de modernizare a societății românești.

Judecata istoriei reține pentru posteritate implicarea totală a lui I. I. C. Brătianu în pregătirea, angajarea și deznodământul participării României la Primul Război Mondial. Opțiunea sa, în calitate de prim-ministru, avea în vedere neutralitatea ca o expectativă armată, menită să pregătească țara noastră pentru a intra în război alături de Antanta. Conjunctura cerea însă multă discreție, tact și înțelepciune pentru îndepărtarea adversarilor germanofili și pentru asigurarea izbânzii atunci când armata ar fi trecut la acțiune.

A avut o atitudine hotărâtă în timpul ostilităților militare, dar fermitatea convingerilor nu i-au fost suficiente. Înșelat, prin promisiuni neonorate de Aliați, trezit în spate cu un dușman feroce, cum s-a dovedit a fi bolșevismul rus, confruntat cu aroganța și dorința de răzbunare a Puterilor Centrale, I. I. C. Brătianu s-a retras de la putere, pentru a reveni în forță când condițiile i-au permis.

Tot în această perioadă, în perspectiva realizării unității statale I. I. C. Brătianu s-a confruntat cu apariția populismului speculativ și agresiv al Partidului Muncii, formațiune minusculă ce ataca virulent programul de reforme prin formulări stereotipe. Pe de altă parte, opoziția ahtiată după putere hărțuia neconținut pe șeful guvernului, prin atacuri fățișe sau intrigi de culise. I-a trebuit multă abilitate politică în aplanarea divergențelor de opinii spre a nu degenera în conflicte.

Gubernarea conservatoare condusă de Alexandru Marghiloman a avut rolul de mediator în situația complexă creată prin ieșirea Rusiei din război. Așa cum preconizase corect I. I. C. Brătianu, această alternativă politică a îndeplinit rolul său în răstimpul necesar ofensivei Aliaților și reintrării României în război.

Noua guvernare liberală, din 1918-1919, avea mari obiective de îndeplinit. Poate de aceea I. I. C. Brătianu a exercitat un fel aparte de autoritarism, dar nu politic, ci moral, impus de întreaga sa conduită ca om de stat, cum nu cunoscuse

România decît doar în personalitatea extraordinară a părintelui său, și el etichetat "vizir". Pe acest fond s-a derulat procesul Marii Uniri, incluzând și înfăptuirea operei de pace la care a luat parte din plin.

Prim-ministrul României s-a deplasat la Conferința Păcii de la Paris decis să reziste oricăror presiuni și ingerințe în drepturile legitime ale patriei sale, deja întregită între hotarele firești dar nerecunoscută ca atare în tratatele de pace. Consacrarea în dreptul internațional a unei stări de fapt care rezulta din voința exprimată de românii din provinciile istorice unite cu țara se va dovedi un proces îndelungat și anevoios. Interesele Marilor Puteri prevaluau asupra țărilor mici conducând la nefericite atitudini de forță și dictat. În plus România a fost angajată într-un alt conflict militar care a trebuit să fie dus pînă la victoria finală, prin capitularea Ungariei, infestată de comunism. Se încerca, în fond, refacerea statului maghiar în așa zisele frontiere din Evul Mediu, prin negarea violentă a dreptului de autodeterminare a popoarelor ieșite de sub dominația sa.

În retrospectiva evenimentelor rezistența lui I. I. C. Brătianu la presiunile Consiliului celor Patru este dublată de una, mult mai importantă, aceea de stăvilire a pătrunderii comunismului la vest de Nistru, ca frontieră a democrației. În acest context el remarcă: *"Domnilor! Modestia este bună, dar un popor trebuie să aibă conștiința limpede despre ceea ce trebuie să îndeplinească. În trecut, a fost românimea în lupte seculare nu numai pentru existența ei, dar și pentru existența și apărarea civilizației lumii (...). La Nistru și la Tisa s-au oprit curentele de distrugere care amenințau centrul Europei. Stânca de care s-au frânt au fost energia și bărbăția poporului român."*

În România Mare, I. I. C. Brătianu trece treptat de la stînga spre centrul eșichierului politic, împins de noile partide cu aspirații evident mai radicale, îndeosebi cele din provinciile unite cu patria mamă. El reușește să se mențină în prim planul vieții politice (1922-1926), datorită imensului prestigiu dobândit în anii luptei pentru întregirea neamului și valoroasei sale experiențe la conducerea guvernului. S-a dovedit a fi cel mai capabil să inițieze opera consolidării noului stat național, să transforme monarhia din constituțională în parlamentară și, cu deosebire, să dea țării, în 1923, una din cele mai democratice Constituții.

Ultima guvernare, ce-l are în frunte pe I. I. C. Brătianu, durează numai câteva luni, în 1927. Ea este dominată de sfârșitul regelui Ferdinand, liderul liberal având un rol important în derularea calmă a succesiunii la tron. Moartea lui I. I. C. Brătianu a survenit pe neașteptate la 24 noiembrie 1927. Era finalul unei cariere politice de excepție recunoscută unanim de cercetătorii perioadei. Cu numai un an în urmă îi spunea soției sale: *"Cât e de trist studiul istoriei!"* Motivul acestei afirmații îl reprezenta faptul că de pe scena istoriei dispăreau oamenii mari, unii mult prea devreme. Parcă avea o premoniție! Dr. Nicolae Lupu spunea în acele împrejurări: *"Tip reprezentativ al rasei, Brătianu întrunea în el toate calitățile primordiale ale poporului român, altoite pe o individualitate rară, nu numai în istoria noastră, dar și în istoria lumii."*

Ion I. C. Brătianu poate fi apreciat, fără nici un fel de ezitare, ca fiind cel mai de seamă om politic și de stat din perioada luptelor pentru întregirea națională. Călăuzitor de spirite și animator de idealuri, indulgent la amănunte, dar intransigent în principii a fost toată viața profund atașat înaltelor precepte doctrinare ale liberalismului românesc. Înțelept și perspicace diriguitor de partid, abil șef de guvern și neîntrecut diplomat el a ținut prim-planul istoriei României moderne în primul sfert de veac al secolului trecut.